

NOMS IBÈRICS TROBATS A TERRASSA

Antoni Jaquemot Ballarin, graduat social (Recursos Humans), membre de l'Associació d'Onomàstica en l'àrea de la llengua catalana i component de l'Equip de Recerca de l'Institut d'Estudis Ibers de Terrassa.

Recepció i acceptació: octubre de 2015

La toponímia, el substrat, les informacions dels autors clàssics romans i grecs i la comparació amb el basc antic són les fonts amb què es treballa per intentar obtenir la traducció de la llengua escrita i parlada en aquesta mateixa terra ara fa més de dos mil anys. En aquest article exposarem alguns exemples, començant per breus notes toponímiques de Terrassa, que considerem que poden tenir arrels ibèriques.

Al document més antic conegut on apareix Terrassa hi posa “vel Terracium Castellum”, escrit en llatí l'any 844. “Terracium” nom comú (castell de terra) i les còpies posteriors han anat mantenint la denominació de la primera. Com el nom en si mateix, causa estranyesa que una fortificació estigui feta de terra. El mateix Coromines en fa dos suggeriments: “fetes d'obra o maons esperant ser-ne reforçades posteriorment a la vora d'Ègara per Lluís el Piadós” o “Terrassa en els seus orígens romànics tenia un significat més ampli i rústic que l'actual, entorn a la idea orogràfica de ‘terror’ en la mateixa localitat”.

Aquest autor exposa que els noms de Tarragona i Tàrrega són ibèrics, i indica que Tarròs també en documents antics surt escrit Terrós i ell mateix presenta Terricabres d'un ibèric “Tar-Igar” i no és estrany trobar documents medievals que diuen Tarragona. En català un “terrabastall” és una prolongació d'una casa, unes golfes o un magatzem a part, és un element del substrat (“bazter” vol dir “racó o costat” en basc) i en castellà “tarro” dóna idea de prolongació segons el DRAE i en basc “tarro” i “tarrotu” vol dir “crescut, fer-se gran”.

És versemblant que Terrassa procedeixi d'una filiació “tarra” com Tàrrega o Tarragona. En aquest sentit *Tarrassa seria l'eixample d'Ègara, la seva part nova, de la mateixa manera que Tàrraco és la part nova romana o eixample de l'antiga Kese ibèrica.

Ègara és un nom ibèric. El seu referent el tenim en la toponímia de la Cerdanya: Enveig antigament EU-EGI de IVI-EGI “marge entre els rius, el Querol i el Raür”, en basc “ibi-egi”, un marge ben ample. També a la Cerdanya, a Èguet (antic Egade), zona alta entre dos regs, el d'Èguet i el dels Claus. El marge a Ègara és entre els torrents de Santa Maria i Vallparadís. Un marge estret. Ègara<egi-ara’ “forma de marge”. L'istme.

L'“Egosa” de Ptolomeu, que s'ha proposat per al nom d'Ègara, queda entre les poblacions de Bassi (Vall d'en Bas) i Sebendun. “Sor-ibi-ildun”(Ripoll), “la ciutat del Pont”, de la mateixa arrel de Suert i Sort. Egosa podria ser Ogassa. S'hi han

trobat restes de fortificacions en el Pla de la Pena (penya) o, si es vol, com apunta Coromines, podria ser Gósol. L'ètnia o tribu dels "castelans" portaria la denominació dels treballadors de les fargues típiques de la zona: "kazte-lani". "Gazte" en basc és jove, treballador, i "lankia", nom prehispanic ibèric de la llança que va relacionat amb "llauna", fulla de metall. En les fusaioles de telers ibèrics es repeteix escrit el nom de "kastaun" (dona jove), que seria la treballadora de la filadora.

Escrits ibèrics trobats a Terrassa amb signes ibèrics i llatins

Ceràmiques escrites en iber i l'estudi de la seva interpretació

Museu de Terrassa

XΛS ◊ ΓΛHS	TALSKUBILOS	MdeT 23151
↑ D ◊ E	LAKUE	MdeT 23238
E O I	EKUBA	MdeT
I Λ Λ	BALKA	MdeT 25978
X ♀	TA'R	MdeT 23157
↑ ↓	NU (lectura retrògrada)	MdeT 25972
X ↑	TAU	MdeT 25981

Inscripcions estudiades per Isabel Panosa

(Carrer Rectoria i Santa Maria d'Ègara. Panosa 1993, 16; 17-1; 17-2)

D ⁿ AI	Inv. 2126
I ⁿ BAI	PC 12
↑ E	PC 18

Talskubilos

Talskubilos, Lakue, Ekuba i Balka són noms personals que, en estar escrits en iber, es poden considerar els noms de persona més antics de Terrassa. La resta són marques de propietat. Tots aquests escrits apareixen en altres localitats.

Talsku-Bilos també el trobem a Ensérune (Llenguadoc) MLH B.1.129. És un nom bimembre com acostumen a ser els noms personals ibers. El primer és Talsko, aquí escrit Talsku. Fa referència a una espasa perquè el trobem en la locució de “tascar el lli o el cànem”, una altra manera de dir “espadar”: sacsejar el lli o el cànem. Aquesta relació la trobem en l'estela funerària bilingüe de Tarragona dedicada a Fulvia Lintearia (de lli) en la seva dedicatòria en iber: “Adin-Bel aufantalskar” (“A la dona d'Adin-Bel d'ofici tascadora”). Un “tascó” és una punta de ferro o fusta per esberlar pedra o fusta. Talsko seria el nom de l'espasa en iber.

Bilos el trobem en toponímia a Bilbao, Bìlbilis (Calatayud). “Bil” en basc vol dir “rodó”, “cosa rodona o lloc rodó, ciutat rodona”.

LAKUE (laku + E...) “laku” com “lako”, “lakun”, “lake” és un gentilici “del país, de la terra”. Nom dels lacetans (lake) segurament el nom que es donaven a ells mateixos els ibers. En basc “lagun” vol dir “company de la terra i ajuda”. El nom d'Iber, Ibèria, és una denominació grega potser de *Yperia, “més enllà”. Estrabó en el seu llibre tercer de geografia diu: Ibería o sigui Occident. Hi havia una altra Ibèria a Orient, Turquia / Síria. Dos extrems per a Grècia.

EKUBA pot ser part d'un nom, LEKUBARE, escrit en el plom de Marçà “Leku” (lleganya, bri, grip), en basc “legor”. “Bar”, “barne”, “barren”, barca “lloc tancat, interior”. “Baé” trobat escrit llatinitzat “mare”.

BALKA nom iber de nom de lloc com “balkar” i “balkarken”, “els de Balkar” a la Cova del Cogul, de “bal” (“pedra”). En basc “malkar”, “lloc pedregós, escabrós”. “Ciutat sobre una penya”.

TAR marca de propietat. Pot ser una abreviatura. ‘Tar>txar’ vol dir “vell”.

NU marca de propietat.

TAU marca de propietat. TAUE escrit en un plom d'Orlell es refereix a “flor” que ha donat “taue”>“toia”. Nom femení: TAUTIN.

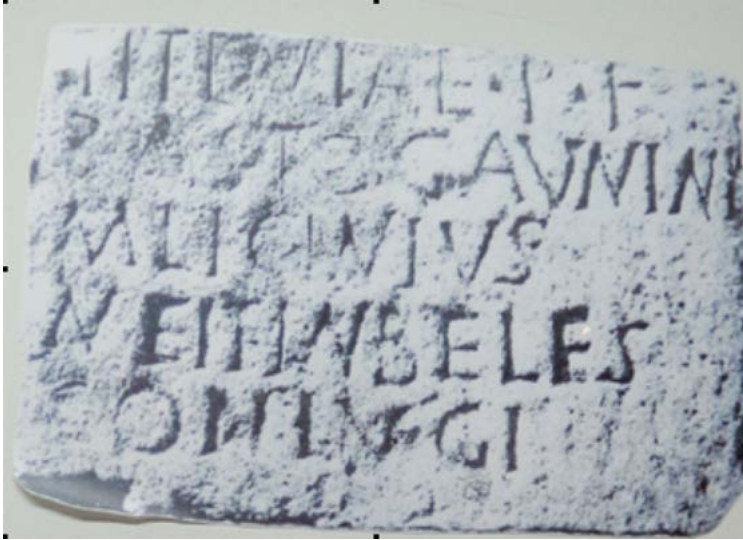
AI marca de propietat. Aquest morfema el trobem escrit en pregàries a una divinitat, IUNSTIR, als ploms escrits a la necròpolis de la Punta d'Orlell de la Vall d'Uixó.

BAI marca de propietat. És un component, entre d'altres, de topònims: BAÍTOLO, en llatí escrit BAÉTULO actual BADALONA. BAITES en llatí BETIS. El nom castellà de VEGA *baiga = CONCA. El lloc ebrenc de la Vall de Baeca i els escrits en bols o concs BAIKAR.

USE marca de propietat. Aquest morfema també el trobem escrit en un topònim en llegenda monetària: USEKERTE que correspon a OSICERDA, que els arqueòlegs creuen que és el poblat ibèric del PALAO D'ALCANYÍS (Terol). Al Baix

Pallars trobem la població d'USEU, que segons Coromines vol dir POU, en basc OSIN. A l'òpidum del Palao s'hi ha trobat una gran cisterna.

Epigrafia en llatí en una estela funerària

TITINIAE. P(ubli) . F(iliae)
BASTOGAUNINI
M(arcus) LICINIUS.
NEITINBELES
CONIUGI

“A TITINA BASTOGAUNINI, FILLA DE PUBLI, MARC LICINI NEITINBELES A LA SEVA ESPOSA”

Aquests noms fan referència a una filiació ibèrica: BASTO-GE-UNIN i NETINBELEZ que serien escrits d'aquesta manera en ibèr:

ΙΞϞϞ<▷↑ϞϞϞ
ϞϞϞϞϞϞϞϞϞϞ

Anàlisi del significat dels noms:

Basto-g-Aunin: en l'accepció de “terrabastall” descrita abans, “basto” voldria dir “racó, costat o lloc a part”, en basc “bazter”. En toponímia tenim la vall estreta de Bastanist al Cadí i a Navarra la vall de Baztan. Un “basto” en un concepte urbà seria un barri exterior, un raval, una bòria. El sufix ‘-g’, com en altres escrits ibèrics, indica la relació d’“Aunin” amb “Basto”: “Aunin del Basto”. Aunin és un nom femení, potser el nom d’una deessa, i el “Basto” un lloc reconegut per la població. També podria ser el nom del clan familiar: Aunin dels Bastos.

“Neitin” és una deessa ibèrica escrit en esteles i en salutacions i “belez” és el títol de la persona que “fa front”, que mana, el cap. En basc “belar” en una de les accepcions és “front”. En toponímia Beleta, Velate, “el port del cim” (bel-ate).

Un resum de noms de lloc

En els exemples anteriors, BAÍTOLO a més de “bai” (conc, conca, vall) hi trobem “tolo” l’actual “toll” (surgència d’aigua, pou, font, riera). El lloc seria “la vall de la font” que en el cas de Badalona és al poblat d’En Boscà, a la vall del Canyet. Pomponi Mela (segle I), geògraf i escriptor hispanoromà, fa referència a les nostres ciutats de la costa: Blandae, Iluro, Baétulo, Bàrcino, Subur, Tòlobi, Tàrraco.

Blandae: “Blanes” en iber pot ser BALANDE (lloc de pedres, de muntanyes) on comença la Costa Brava. “Bala”, “pala” o “mala” és el nom ibèric de “pedra”. En català un “palet” és una pedra petita erosionada. Antigament el Montseny es deia PALANQUE. Exemples de noms tautològics (que volen dir el mateix): Vignemal (Penya-mal = penya muntanya), Puigmal (puig-muntanya), Maladeta (munió de muntanyes), Montmal (mont-muntanya), Roc Blanc (roc balanc = roca pedra), Montblanc (mont pedra), Collblanc (colina pedra), Turó de la Torrassa. També declinat com a PALOM: Sa Palomera (Blanes) Roc Palom i tots els colls de Pal. Riu com el Palància = riu de pedres.

Plini el Vell, escriptor i naturalista llatí, ens informa en el seu treball de mines a Hispània, que un “pala-kur-ne” és un palet d’or i també un sistema metro Lògic: una “bala” o “pala” equival a mitja lliura d’or i ho trobem reflectit en escrits ibèrics comercials: a l’escrit de la Penya del Moro de Sant Just Desvern, l’intercanvi d’una “barda” (mesura de blat obtingut en un camp tancat amb bardisses) es fa amb un “tortonbalar” (un valor de mitja lliura d’or). La “palangana” és el recipient on es dipositaven els palets d’or.

Iluro és la ibèrica ILDURO situada abans a Cabrera de Mar i posteriorment pels romans a Mataró (pronunciació “illuro”, ld = ll’) on “ild” vol dir “ciutat”: “ildir, ildun”. En basc ‘ili>iri’. Alguns exemples: Hellín (ildin), Oloron (ildun), Lleida (ildirda), Llorca (ildurka), Mallorca (Mago-ildurka), Lluc (ildugo), Elvira, antiga Granada (ildirir), Pamplona (Pompei-Ildun), Irun (ildun), Ilerca, antiga Tortosa (ilderka)

Bàrcino és la ibèrica BARKENO, escrit en les monedes, que ens remet al substrat BÀRCENA (estany, port, gola, grau) referit a l'antic port de Barcelona a l'altra part de Montjuïc, al barri de Nostra Senyora del Port, Can Tunis.

Subur, el seu emplaçament és discutit. Sitges ja té un nom ibèric i la ciutat important aleshores de la zona era Vilanova, Darró, on hi ha el poblat ibèric amb descobriments de forns de ceràmica. En català una "sútia" és una carbonera feta al terra, el "sutge" el carbonet de la xemeneia i "socarrimar" i "socarrar" = "cremar", en basc "sukar". El "burell" és una mena d'argila, de "bur" (en basc "buztin"). Un SUBUR seria "forn d'argila".

Trobem un altre "tolo" a TÓLOBI', que vol dir DOS TOLLS, segurament Calafell, les rieres de Casa Nova i Casa Vella. Aquesta arrel la trobem a TOLOSA (Llenguadoc i País Basc, Puebla de Castro - Labitolosa), Toledo, Tologes.

Llobregat i Llobregós. A Riubregós hi passa el Llobregós. És palès que 'llo-' vol dir "riu", que en iber apareix com a OLO. Un nom semblant a Olo és el que tenia abans l'Ebre. Oloaster, riu Llastres (l'Hospitalet de l'Infant); Huerva, antigament Olva; Olvan; Olesa; Olot. OLO s'uneix amb TOLO: Tologes i les Oluges. El 'olo>llo' (riu) també passa a 'olo>ull': Ulldemolins, Ulldacona. El terme OLO determina fluïdesa, fluvial, i TOLO el lloc del riu.

Hi ha una altra denominació per als rius i aigua: 'IS'. Isil, Isàbena, Éssera (antigament Is-sera), Segre (Sícor(is)<Iscor) "riu vermell" ('gorri' en basc "roig"); Isòvol (antic Is-ogal), Isavals (ara Iravals). En basc 'its-aso', "mar" (aigua ampla).

Els noms d'aigües quietes, albuferes o de rius que formen estanys són els IBA, IBE; IBI, IBO: Ivars, Oliva (antic auriba), Pego (ibego), Iberri (Bes-iberri), Ivorra, Ibón que van acompanyats com 'olo-tolo': IBI-TIBI. Una deu o una dou fa en aragonès "doz" i en ibèric tenim "turz", que forma "turzildir", "ciutat de la font" (català creu<crux; duz>deu),

A l'escrit del plom grecoiber d'Alcoi apareix SABAŘ i en toponímia antiga d'Empúries es fa esment a SABARTO (petit camp de conreu en guaret). Un "sabar" és un camp pla relacionat amb SABADELL i SAU, com també SABATA (lloc pla i sola plana). En basc "zabal". ARRAONA, al costat de Sabadell, recorda "arrúguia", nom iber transcendit que ha donat en català noms de rieres com "aragall". *Arrago seria el nom de la població sobre el riu Ripoll. A Barcelona, la riera de Vallcarca es deia Arija (aríguia) i la de Magòria, antigament Mogòria, vindria d'un *Mogo-arúguia, "riera del mogo". La muntanya de Montjuïc, en castellà ha donat "arroyo" i en basc "erreka" i del nom iber també transcendit "currugus" (canal) ens ve "corrua", per on feien caure pels torrents els troncs tallats. L'escrit en iber referent és "koro".

OSONA antigament Auze en ibèric i Ausa en llatí. "Auze" en basc vol dir "veinatge", que és el mateix que vol dir Vic procedent del llatí.

Els UNDIKESKEN són els indigetes d'Empúries i "undi" vol dir "aiguamoll" segons ens diu Esteve de Bizanci. Aleshores GER-UNDA (Girona) és "l'Aiguamoll

del Ger”: lloc de la Devesa on s’ajunten el Ter i l’Onyar. “Ger” és la denominació dels rius que es feien servir per transportar fusta o mercaderia. En basc “iger” (flotar, nedar).

SALDUIE (Salluie) és Saragossa escrit en les monedes. Un “salió”, ara “saió”, és un camp conreat. Possiblement també Salou. “Saldu” surt escrit en el plom d’Ullastret.

Altres topònims

Berga, lloc separat, propi, independent, principal. Vedruna>berruna “separació de pedres”. Basc “beregain” (propi, independent).

Bes, Barravés (Vall de Bes), “fons”. En basc “bezon”.

Bide, Olopte, “camí de l’aigua, del riu”, “olóbide”.

Beda, talaia (Oròspeda, Idúbeda serralades ibèriques) basc ‘bet- /beg’ “ull, mirar” (serralada de cavalls i serralada de bous).

Beti, Vaca. Beuda de *beti-bide, “camí de vaques”.

Biscar, Biscarri, “muntanya, llom”, del basc “bizkar”.

Err <ekerri>ezerri, “solana”, del basc “eki-erri”.

Ganda, ‘gangadia o gandadia’, “terreny argilós de gran tenacitat”. Plini, Gandesa, Gandia.

Gavarra, carbaga *Carbayo* “bosc d’arbres grans”.

Ix, Hix, Bourg-Madame; Ixeia. “Casa”, en basc “etzan”. “Jeure”. Etxe.

Kauko, “port”: Kaukoiliberis (Cotlliure), de “gau”, “gava” (boca, fou). En basc “aho”.

Kelso, Celsa (Saragossa); Solsona antigament Celsona (lloc de detenció, de repòs). En basc “gel”.

Kula, Riba Tallada. Baícula, Roda de Ter. Del basc “guraize” ‘gura-(aitz)’, “tisores”

Kule, Cullera (tossal, puig). Copa, calze, cala per la forma rodona. Nom mediterrani, grec Kylix.

Laker, Llaés (Ripollès), “terra aspra”. Del basc “lakar”, “lakor”.

Llíria, antiga Leiria, Leire (finestra, observatori, santuari). Del basc “leiho” (finestra).

Mogo, boko, mogote, pujol (Mogòria), Magòria, Montgó.

Mos. Palamós (pelat, pedra pelada). El Pedrós. Basc “moztu”. Als nens els tallaven el cabell, els deien “mossos”.

Narria. Coll de Nargó (arrossegar).

Navar (la-bar), terra plana.

Nun, Mola de muntanya, Nuncarga, Nonasp, Numància.

Pando, terreny inclinat, clot. Serra de Pàndols.

Roses<Rodes<ordes. “El Salatar”; “ordi”, “sal”; Údura “Cardona”. Odèn. Ordino.

En basc “urda” (carn salada). Els rhodis no van arribar a Empúries, van ser els focous.

Rosselló, Sorro-illun>Rossollun>Rosselló. “Ciutat dels sorrons o sordons”.

Sani, Sanaüja. “Vigilància alta, castell”. En basc “zaini”, “zaina-goia”.

Segarra, basc “zeharra”, “zeiharra” (coster, costat, inclinació).

Sorreits (riera). Dolent, malèfic. En basc “sordeis”.

Ter (“teker”). Riu Ter, “gran” teker>tezer>teer>ter.

Tona, Tuna. Sa Tuna, “forat, cova, galeria, dolmen”.

Tor, “pedra trencada pel gel”, “peça, tros”, “turó”. Tora: “terra d'al·luvió”.

Tormo<Turm<turb. Turbó, Turmalet, turmell.

Tossa de Mar, de Turisa, de “tor”, “tur”, “turó” i “isa” (mar). “La mar del turó”. A l'altra banda hi ha “la mar Menuda”.

Utxesa, antiga ibèrica Oto-besa i en llatí Octobesa: “llobera”. En basc oto>otxo.

Xodos, Jòdar “zudar” (falcó, àguila). Escrit en ibèric “sudankebiur”, nom personal.

Zai. Saiganthe escrit en grec en un plom d'Empúries: Sagunt, el port; “Zaitabi”: Xàtiva (post de vigilància)

Zalir, Sóller, “argent, plata” Port d'Argent. Escrit sobre monedes de plata. Una trobada a Ègara ‘Ildirdazalir ban’ “una plata (moneda) de Lleida”.

Alguns noms de substrat trobats en escrits ibèrics

En el plom de la Necròpolis de la Punta d'Orlell tenim: “nylir” = nuils (primera premsada d'oli); “tauebardie” = TOIA BARDIA “flor d'olivera” (una bardia és un tipus d'olivera). “Antinylirturane” “antin>antina, una alga; nuils “oli bast” i turra>zurra “suc, extracte”; “zurrapa” en castellà és pòsit de vi. El sufix ‘-pa’ vol dir “a sota”: “sota el suc”. La forma ‘turra>zurra’ la trobem a Túria>zuria, que en basc vol dir “blanc”, “riu Blanc”. També es diu Guadalaviar, que vol dir “riu blanc”. “Suc d'oli bast d'antina”. “Gudur” (got, urna, recipient d'ofrena); “bakar” (vi). Marc Terenci Varron va informar que a Hispània al vi se'n deia BAKA. Un BAGOT és raïm que ha quedat de la verema i una BAGASSA una senyora que va per les tavernes. En basc passa a “mahats” (vinya).

En diferents ploms escrits s'adquireix BAS: “basbidefok”. És “oli”. Una “bàssia” és el recipient de recollir l'oli. En basc “basitu” és “untar”.

Epigrafia a la Cerdanya:

DERNOS: una “derna” és un tros, una part d'un conjunt.

En el plom del Castell de Palamós

TALSKO és el tascó, punta o espasa. Surt respecte a “espadar el lli”.

En el plom d'Ullastret

LORSA: “llossa” mesura d'un cullerot.

SIRÁ: “sirga”, “espart”.

A Pontós

TUBI: “tupí”, “olla petita”.

A Iàtova (València)

BORAR: “borra”, “llana”.

Fusaiola Cabrera de Mar

LEZKA: “llesca”, “fulla plana”, “pàmpol”.

Consideracions a l'hora de desxifrar

La paraules trobades escrites en iber són dins d'una seqüència que cal separar. Aquesta tasca es fa aplicant el sistema combinatori: separar aquelles “paraules” que ja hem localitzat perquè les hem vist al començament o al final d'un altre escrit. Les seqüències vénen a vegades separades per punts o per línies.

Per desxifrar s'ha de comparar amb el basc en diccionaris etimològics de diversos autors per tal de trobar la paraula més antiga i original basca, a part de tenir en compte el nostre substrat.

La teoria iberobasca ha estat llargament desautoritzada per certes elits universitàries, però cada cop es veu més a la vora aquesta semblança. Ja són més els especialistes acadèmics que hi estan d'acord. El que ha fet obrir els ulls a favor d'aquesta coincidència ha estat el nom dels números força iguals en els dos idiomes:

- 1 = ba, ban, iki, (basc “ba”, “ki”)
- 2 = bi, bin, bir (basc “bi”)
- 3 = ifu (basc “hiru”)
- 4 = laur (basc “lau”)
- 5 = bosten, borste, boí, (basc “borste”, “boste”)
- 6 = ze; seí i zeí en monedes. (basc “sei”)
- 7 = sisbi (basc “zaspí”)
- 8 = sorse (basc “zortze”)
- 9 = eti (basc “beder”) etzi?
- 10 = abar (basc “amar”)
- 20 = orgei (basc “ogei”)
- 40 = lagei (el basc actual fa “berrogei”, “dos vint”)
- Erdi = “mig” (basc “erdi”)

El pes de les monedes de plata i els pesos de mesures prenen del sistema grec de “lliura”, “unça” i “unitat” (uns actuals 400 g, 40g i 4g), que van amb els noms d’“abar”, “otar” i “iki” o amb les seves inicials (A, O, KI) a vegades seguides de numerals unitaris: A III; O IIII. També al davant d'unitats ens trobem amb la lletra E: E IIII; ‘eun’ (basc “cent”? Els numerals atribuïts a una persona (qui rep o dona) es fa mitjançant un “ka’i”: ‘Saka-Laku ka A I; H I; KI (el primer nom és “Sakar” que amb contacte amb la L del segon nom cau). ‘Sir-Tanez ka O IIIIIII

Bibliografia

ACVOC. AHT. Arxiu Històric de Terrassa (documentació municipal de Terrassa o cedida a aquesta ciutat). *L'Istme de Sant Pere: l'ocupació d'un territori*. Museu de Terrassa. Catàleg Monogràfic exposició Castell-Cartoixa de Vallparadís. 2012.

PANOSA DOMINGO, M. ISABEL. "Nuevas inscripciones ibéricas de Cataluña", a *Complutum*, 4, 1993 pàg. 203-205. Disponible en línia: Arxiu en format PDF: www.scribd.com/doc/117389784/Nuevas-inscripciones-ibericas-de-Cataluna [data de la consulta en els documents en línia 18/10/2015].

FERRER I JANÉ, JOAN. "Ibèric Kastaun un element característic del lèxic sobre torteres", a *Cypsela*, 17, pàg. 269 resum. Disponible en línia www.raco.cat/index.php/Cypsela/article/viewFile/250406/335108 [data de la consulta en els documents en línia 18/10/2015].

FERRER I JANÉ, JOAN. "Sistemas metrológicos en textos ibéricos (1): del cuenco de La Granjuela al plomo de La Bastida", disponible en línia www.academia.edu [data de la consulta en els documents en línia 18/10/2015].

FERRER I JANÉ, JOAN. "Ibèric baikar: un nou testimoni en un escif àtic de St. Julià de Ramis" www.academia.edu [data de la consulta en els documents en línia 18/10/2015].

BLÁZQUEZ, JOSÉ M. *Ciclos y temas de la Historia de España. La romanización*. Edición Istmo: Madrid. Segona edició, setembre 1986. Entre pàg. 32-33 (Mapa de Ptolomeu segons A. Tovar)

DE HOZ, JAVIER. *Historia Lingüística de la Península Ibérica en la Antigüedad*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Madrid: 2011. Tom I, pàg. 159. "Léxico no onomástico paleohispánico citado en las fuentes clásicas".

ORDUÑA AZNAR, EDUARDO. *Posibles numerales por su similitud con numerales vascos*. Acta Palaeohispanica IX Palaeohispanica 5, (2005), pàg. 497. Disponible en línia <http://ifc.dpz.es/publicaciones/ebooks/id/2622> [data de la consulta en els documents en línia 18/10/2015].

PUJOL I PUIGVEHÍ, ANNA. *El Ampurdán desde la colonización griega a la conquista romana (Sabarto)*. Instituto de Estudios Ampurdaneses. 1977, p. 131-214. Disponible en línia www.raco.cat/index.php/.../article/.../168641. [data de la consulta en els documents en línia 18/10/2015].

UNTERMANN, J. "Monumenta Linguarum Hispanicarum". Consultes dels escrits ibèrics.

MORVAN, MICHEL. *Diccionario etimológico vasco*, disponible en línia <http://projetbabel.org/basque/diccionario.php>. Consulta: "belar" "front". Consultes diverses.

ELHUYAR HIZTEGIA JAURLARITZA EUSKADI (diccionari) disponible en línia http://www.euskara.euskadi.net/r59-15172x/eu/hizt_el/index.asp. Consultes diverses.

COROMINES, JOAN. *Onomasticon Cataloniae*. Consultes "Montseny", "Palanque", "Isòvol", "Isavals", "Xodos", "Magòria", "Mallorca", "Beuda", "Derna", "Llaés", "Sanahuja", "Navar", "Sóller", "Tormo".

COROMINES, JOAN. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Consultes: "sútia", "toia", "burell", "bagot", "vedruna", "llossa", "bàssia", "llesca", "turmell".

GRUP ENCICLOPÈDIA CATALANA, resta de consultes. Disponible en línia <http://www.diccionari.cat>

DRAE Diccionario de la Real Academia Española. Disponible en línia <http://dle.rae.es/?w=diccionario>. Consultes "bàrcena", "zurrapa", "carbayo".